

תפילת גברים בעזרת נשים – היבטים הלכתיים ועקרוניים

הרב ניר יצחק קדוש

- א. מבוא
- ב. תפילה מחוץ למבנה בית הכנסת
- ג. שני מתחמים המחוברים ביניהם
- ד. הצטרפות למניין קיים לעומד מאחורי המחיצה
- ה. צירוף על ידי ראיית פנים
- ו. דין מחיצות ארעיות נייידות
- ז. האם נחשבת התפילה בעזרת הנשים כתפילה בבית הכנסת?
- ח. סיכום הדברים הלכה למעשה
- ט. דיון עקרוני – המחירים הרוחניים והקהילתיים של תפילת גברים בעזרת נשים

א. מבוא

תופעה שכיחה בבתי כנסת היא שלא כל המתפללים נמצאים בשעת התפילה באותו מתחם, אלא חלקם בעזרת הנשים – או בחדר נפרד או מאחורי וילון או מחיצה מחוררת וכדומה, כל אחד וסיבותיו הוא.

לעיתים קרובות, כשהמניין מצומצם, צפה השאלה: האם ניתן לצרף את אותם מתפללים לחשבון עשרה או שמאחר שהם נמצאים ברשות אחרת, הם אינם מצטרפים? שאלה נוספת לגבי המתפלל עצמו: האם נחשבת תפילתו בעזרת הנשים כ"תפילה במניין" עם כל מעלותיה, או שמא כתפילת יחיד?

שאלה עקרונית נוספת, שגבולותיה חורגים מהבירור ההלכתי המצומצם, היא: עד כמה ראוי לגברים להתפלל בעזרת נשים כאשר ישנה אפשרות, אפילו רחוקה, שנשים יימנעו מלהתפלל שם, הן מצד הנשים המתפללות הן מצד המשמעות הקהילתית של הדבר?

ב. תפילה מחוץ למבנה בית הכנסת

במשנה בפסחים (פה ע"ב) מובא:

אבר שיצא מקצתו חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותר. ובמוקדשין קוצץ בקופיץ, שאין בו משום שבירת העצם. מן האגף ולפנים – כלפנים, מן האגף ולחוץ – כלחוץ. החלונות ועובי החומה – כלפנים.⁹²

ובגמרא שם:

אמר רב יהודה אמר רב: וכן לתפלה. ופליגא דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.

ופירש רש"י: "וכן לתפלה – העומד מן האגף ולפנים מצטרף לעשרה, והעומד חוץ לפתח – אין מצטרף".

על פי רש"י הגמרא מביאה מחלוקת אם ללמוד מדין קדשים שיצאו חוץ למקומם את הגדרות המיקום של הצטרפות למניין. יסוד ההשוואה הוא הקדושה שהתורה מצריכה ביחס לקרבנות השונים להיאכל דווקא במקום מסוים (קדשי קדשים – בעזרה, וקדשים קלים – בתוך חומת ירושלים). וכן ביחס לתפילה, המניין צריך להיות במקום אחד על מנת לגרום לצירוף של הציבור, וזו דעת רב. אך דעת רבי יהושע בן לוי, בפשטות, היא שגדרי צירוף הם אחרים ואולי אפילו לא צריך צירוף במקום מסוים על מנת שתיחשב התפילה כתפילה במניין.

אך תוס' כתבו:⁹³

פי' בקונטרס לענין צירוף ואין נראה דבאלו נאמרין (סוטה דף לח:): משמע סוגיא דגמרא דהלכה כר' יהושע בן לוי דאמר אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת ובפרק כל גגות (עירובין צב:): משמע סתמא דגמרא דמחיצה מפסקת לצירוף דקאמר ט' בקטנה ואחד בגדולה אין מצטרפין ולענין שופר ומגילה נמי לא מצית לפרש דתנן בהדיא בפ' ראוהו ב"ד (ר"ה דף כז: ושם) היה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או מגילה אם כוון לבו יצא ונראה לר"י דהכא מיירי לענין לענות יחיד קדושה

⁹² רש"י: "אגף – אגף קרי כל מקום הגפת הדלת שהוא חופף ונוקש שם כשסוגרו, דהיינו משפת הפנימית של עובי הפתח, עד מקום הנקישה".

⁹³ שם ד"ה וכן לתפלה.

ויהא שמיה רבא מברך דאין מחיצה מפסקת לריב"ל ולרב יהודה מפסקת כיון דהוי דבר שצריך עשרה וכי היכי דלא מצטרף לא נפיק ידי חובה אבל שופר לא בעי עשרה.

וכן כתב רבינו ירוחם:⁹⁴

העומדים באסקופת בית הכנסת בעובי הפתח נראה לי שאין נמנין מן העשרה שלפנים בבית הכנסת שהרי אין אותו המקום מכלל הבית וראיה מפסח דכתיב (שמות יב, מו) "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה" ואמרינן בפסח שני מן האגף ולפנים כלפנים פירוש אגף עובי הפתח מן האגף ולחוץ כלחוץ והאגף עצמו שהוא עובי הפתח כלחוץ עכ"ל.

לפי תוס' ור' ירוחם, להלכה אין האנשים העומדים באגף מצטרפים לחבריהם בפנים לצירוף למניין, והחידוש לגבי תפילה הוא רק שיכולים לענות עמם קדיש וקדושה. אך לכולי עלמא אנשים העומדים מהאגף (עובי הפתח) לחוץ אינם מצטרפים לעשרה, שהלכה כמשנתנו שחולקת על רבי יהושע בן לוי, ואין אומרים "אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים" לעניין זה.

וכן פסק השולחן ערוך:⁹⁵

צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד ושליח צבור עמהם, והעומד בתוך הפתח מן האגף ולחוץ, דהיינו כשסוגר הדלת ממקום (שפה) פנימית של עובי הדלת ולחוץ, כלחוץ.

ג. שני מתחמים המחוברים ביניהם

במסכת עירובין (צב ע"ב) מובא:

אשה בגדולה וגט בקטנה - מתגרשת. אשה בקטנה וגט בגדולה - אינה מתגרשת. צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה - יוצאין ידי חובתן. ציבור בקטנה ושליח צבור בגדולה - אין יוצאין ידי חובתן. תשעה בגדולה ויחיד בקטנה - מצטרפין, תשעה בקטנה ואחד בגדולה - אין מצטרפין.

⁹⁴ נתיב ג חלק ז כז ע"ד.

⁹⁵ אורח חיים סימן נה סעיף יג.

כאשר שתי חצרות פתוחות זו לזו, הקטנה נגררת אחר הגדולה גם לגבי צירוף למניין. אך תוס' כתבו:⁹⁶ "דוקא ביחיד בקטנה, אבל חמשה בקטנה וחמשה בגדולה אין מצטרפין". עקרונית שני מתחמים נפרדים המחוברים ביניהם אינם מצרפים את המניין להיות כאחד, אלא אם כן החצר הקטנה פתוחה לגדולה כך שנחשבת כפתח שלה, ואם יש בה מיעוט מתפללים הם נגררים אחר הרוב.

באשר לחדר נפרד בבית הכנסת דייק רבינו ירוחם:⁹⁷

נראה לי כי אין להביא מכאן ראיה לאותם העומדים בעזרה ורוב העשרה עומדים בבית הכנסת שיצטרפו שזה מיירי שנפרצה במילואה הקטנה אבל בבית הכנסת יש מחיצות ביניהם והפתח כמו כן הוא כמו מחיצה.

וכתב עליו הב"י: "פשוט הוא".

היינו, כל הדיון של חצר קטנה שפתוחה לגדולה הוא בנפרצה הקטנה במילואה, אך במקרה של שני חדרים שמחבר ביניהם פתח – הפתח נחשב למחיצה ולא נוצר צירוף בין האנשים בחדרים השונים אף כאשר המיעוט נמצא בעזרה, והוא אינו נגרר אחר הרוב.

וכן פסק השולחן ערוך:⁹⁸ "אם קצת העשרה בבית הכנסת וקצתם בעזרה, אינם מצטרפים".

ולענייננו, פשוט שהעומדים בעזרת נשים הבנויה כחדר נפרד, אינם מצטרפים להשלים מניין.

ד. הצטרפות למניין קיים לעומד מאחורי המחיצה

במשנה בראש השנה (כז ע"ב) מובא:

וכן מי שהיה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה, אם כוון לבו – יצא, ואם לאו – לא יצא.

והקשו שם בתוס' (ד"ה "ושמע") מהסוגיה הנ"ל בעירובין, ששמע שאין צירוף של העומדים בחצרות שונות, וכל שכן שהעומד חוץ לבית הכנסת לא יצטרף לשוכנים בתוכו. ותירצו התוס': "שאני התם דליכא עשרה עם שליח ציבור". כלומר, יש לחלק

⁹⁶ ד"ה תשעה בגדולה ויחיד בקטנה מצטרפין. וכן כתב הרא"ש שם פרק ט סימן ב.

⁹⁷ שם. הובאו דבריו בבית יוסף אורח חיים סימן נה.

⁹⁸ אורח חיים סימן נה סעיף יח.

בין צירוף לעשרה, ששהייה במתחמים שונים מפסיקה, להצטרפות למניין שכבר קיים, שהעומד בחוץ מצטרף.⁹⁹

הרשב"א נשאל¹⁰⁰ על יחיד שביטו סמוך לבית הכנסת, אם יכול לענות לדברים שבקדושה. הוא דייק מדברי ר' יהושע בן לוי הנ"ל בפסחים, "אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים", וכן ממסכת ראש השנה לעיל, שיוצא ידי חובה השומע מחוץ לבית הכנסת, שמסוגיות אלו נראה פשוט שיכול וצריך לענות אף שהוא במתחם אחר, כדברי התוס' הנ"ל. וכן כתב הר"ן.¹⁰¹

וכן פסק השולחן ערוך:¹⁰² "היו עשרה במקום א' ואומרים קדיש וקדושה, אפילו מי שאינו עמהם יכול לענות".¹⁰³

היוצא, שלגבי עניית דברים שבקדושה אין נדרשים גברי צירוף כמו למניין.

המשנה ברורה¹⁰⁴ הוסיף ש"ץ אף יכול להוציא ידי חובתו בתפילה את העומד שם (אם אינו בקי), ובפשטות העומד שם מצטרף למניין לכל דבר ועניין.

וכן כתב העטרת צבי:¹⁰⁵

אפילו מי שאינו עמהם – דוקא לצרוף עשרה אמרו שהמחיצה מפסקת, אבל היכא דאיכא עשרה בבית הכנסת ואחד שומע קדיש או קדושה אין המחיצה מפסקת, שאין הפסק לפני המקום שהכל גלוי וידוע לפניו.

לסיכום, עזרת נשים הנמצאת בחדר אחר, אין השוהים שם מצטרפים למניין עשרה, אך ודאי שעונים לדברים שבקדושה. הם נחשבים כחלק מהמניין ותפילתם נחשבת לתפילה במניין.

⁹⁹ אף שלכאורה ניתן היה לחלק בין צירוף למניין, שהוא מצווה שתלויה בציבור, לבין קריאת מגילה ושמיעת קול שופר, שהן בעיקרן חיוב על היחיד, אך מתוס' לא נראה כך.

¹⁰⁰ שו"ת הרשב"א חלק ג סימן רפו.

¹⁰¹ כז ע"א ד"ה והקשו. אמנם הרמב"ן (פסחים פה ע"ב) כתב לא כך: "שאינו מצטרף ואינו רשאי לענות אחריו אמן וכל דבר שבקדושה, דכיון שאין מצטרף בעשרה הוה ליה יחיד, ולענין אמן נמי הויה לה יתומה ואסור". אך נראה מרוב הראשונים שלא פסקו כן.

¹⁰² אורח חיים סימן נה סעיף כ.

¹⁰³ עיין שם הדין כשיש הפסק דבר מטונף ביניהם או עבודת כוכבים.

¹⁰⁴ שם ס"ק סא.

¹⁰⁵ שם.

ה. צירוף על ידי ראיית פנים (לעומדים אחרי מחיצה)

שנינו במשנה הנ"ל בפסחים (ביחס לקדשים שיצאו חוץ למחיצה): "החלונות ועובי החומה – כלפנים".

ופירש רש"י שם: "החלונות – שבחומת ירושלים, ועובי ראש החומה בגובה כלפנים, ואף על גב דבעובי השערים לא אמרן הכי".

וכתב רבינו ירוחם:¹⁰⁶

שנ"ל שבכל זה הוא הדין לבית הכנסת, דגגין ועליות אינם בכלל בית, והחלונות ועובי הכתלים כלפנים. ומשמע לי דהאי דחלונות ועובי הכתלים כלפנים כשראשו ורובו בחלון או על עובי הכותל הנראה מתוך הבית, ומצאתי שכתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב בשם גאון דמכניס ראשו בחלון מצטרף עמהם למנין עשרה ולא חילק בכך. וכן כתב בארחות חיים וזה לשונו כתב רבינו הא"י מי שעומד אחורי בית הכנסת וביניהם חלון אפילו גבוה כמה קומות אפילו אינו רחב ארבע ומראה להם פניו משם מצטרף עמהם לעשרה עכ"ל.

רבנו ירוחם כותב בדעה הראשונה שאף על פי ששנינו שאדם העומד מחוץ לפתח אינו מצטרף לעשרה, אם עומד ראשו ורובו בחלון או בעובי הכותל – מצטרף. לפי זה אין באמת חילוק בין עובי החלונות לעובי הפתח, בייחוד אם נפסוק שמהאגף כלפנים. אך בשם רב האי גאון והארחות חיים הביא חידוש גדול: אפילו עומד לגמרי מחוץ לבית הכנסת – הפיכת פניו למניין מצרפת למניין עשרה (וכל הדיון לגבי עובי החלונות הוא באינו הופך פניו).

השולחן ערוך¹⁰⁷ פסק כדעת רב האי גאון:

מי שעומד אחורי בית הכנסת וביניהם חלון, אפילו גבוה כמה קומות, אפילו אינו רחב ארבע, ומראה להם פניו משם, מצטרף עמהם לעשרה.¹⁰⁸

¹⁰⁶ שם כח ע"א, הביאו הבית יוסף אורח חיים סימן נה.

¹⁰⁷ שם סעיף יד.

¹⁰⁸ האחרונים (עיי' מג"א פר"ח ומשנ"ב כאן) העירו שמקור הדברים הוא הלכות זימון בטור סימן קצה.

ערוך השולחן¹⁰⁹ כתב בטעם העניין שראיית פנים מרשות אחרת נחשבת לצירוף: וס"ל דראיית הפנים בענין זה הוי ככל הגוף ואפשר דכיון דכל בי עשרה שכנתא שריא ועיקר השראת השכינה היא על הפנים כדכתיב (שמות לד, כט) "כי קרן עור פניו".

היינו שהפניית פניו, עיקר גדר האדם, של המתפלל אל המניין נחשבת כאילו גופו ממש נמצא שם ואין צורך בנוכחות פיזית במתחם שבו נמצא המניין.

להלכה דינו של השו"ע אינו מוסכם אליבא דכולי עלמא. בשערי תשובה¹¹⁰ הביא את שירי כנסת הגדולה לגבי עליות שפתוחות אל חצר גדולה שתחתיהן, שאף שרואים אלה את אלה ומראים פניהם אל המניין - אין מצטרפים העומדים למעלה אל העומדים למטה.

המשנה ברורה העיר שמאחר שיש אחרונים החולקים על דין השולחן ערוך וסוברים שאינו דומה לזימון, ולשיטתם ראיית פנים אינה נחשבת לצירוף, אם בנקל אפשר לרדת לבית הכנסת מהעזרה - יש לעשות כן.¹¹¹

ו. הגדרת ראיית פנים

הרדב"ז¹¹² כתב:

ולא הצריך הגאון להראות להם פניו אלא להצטרף עמהם לעשרה אבל לענין להתחשב כמתפלל עם הצבור בב"ה אפי' שלא יראה להם פנים אלא שיעמוד בחלון או יכניס ראשו בחלון סגי והרי הוא נחשב עם הצבור דתן בפרק כיצד צולין החלונות ועובי החומה כלפנים ופרש"י ז"ל החלונות שבחומת ירושלים.

¹⁰⁹ אורח חיים סימן נה.

¹¹⁰ שם אות טו.

¹¹¹ יש להעיר שלערוך השולחן (בסימן זה סעיף כ) יש שני חידושים ביחס לדין השולחן ערוך, שמצמצמים את הדין משמעותית:

1. צירוף על ידי ראייה הוא רק אם היחיד נמצא ברשות הרבים, ברחוב וכד', אך לא אם הוא ברשות בפני עצמה עם מחיצות כעזרת נשים, שבה לא יצטרף למניין.

2. צירוף על ידי ראייה נאמר רק ביחס לאדם אחד - "הבו דלא לוסיף עליה".

אלא שאצל שאר הפוסקים לא מצינו הגבלות אלו.

¹¹² שו"ת חלק ב סימן תרנ.

הרדב"ז מחלק בין צירוף העומדים בעזרה לכלל מניין עשרה לבין הצטרפות למניין קיים. בצירוף לעשרה נדרש להראות פנים, ואז אף שהעזרה נחשבת לחדר נפרד שאינו פרוץ במלואו לבית הכנסת, ומצד דין החצר היא רשות נפרדת, הואיל והאדם שבה מראה את פניו יוכל להצטרף ולהשלים למניין עשרה. לעומת זאת, כאשר כבר יש מניין בבית הכנסת, כדי להיחשב למתפלל במניין אין צורך להראות פנים, אך צריך שהמתפלל יעמוד בעובי החלון או הכותל ויחשב כנמצא ברשות הש"ץ. לענייננו שבדרך כלל אין למתפלל אפשרות טכנית להימצא בעובי הכותל, לשיטת הרדב"ז רק אם יתפלל העומד בעזרת נשים כשפניו כלפי בית הכנסת תיחשב תפילתו לתפילה במניין, וזה תלוי באיזו רוח נמצאת עזרת הנשים ביחס לעזרת הגברים.

ז. הדין במחיצות ארעיות

כאמור, הנמצאים בחדר נפרד אינם מצטרפים למניין עשרה, אך יש לדון מה הדין במחיצות ארעיות ניידות (כמו שמצוי בבתי כנסת רבים – מחיצות עץ עם סבכה או וילון בחלקן העליון). האם נאמר שמאחר שיש להן תפקיד הלכתי לחלק רשויות ולאפשר לנשים להתפלל במתחם נפרד, העומדים מאחוריהן ייחשבו לעומדים בחדר נפרד, או שסוף סוף אין מדובר באמת בחדר נפרד אלא הכול נחשב למתחם אחד, והעומדים מאחורי המחיצה יצטרפו למניין?

הרשב"א¹¹³ התייחס למקרה שבימת הש"ץ עומדת במרכז בית הכנסת – האם העומדים בה מצטרפים למניין:

שאלת: על מה שסמכו בכל גלילותינו שיהא שליח צבור עומד בתיבה שהיא גבוהה עשרה ורחבה ארבעה ושיש לה מחיצות גבוהות. ומוציא את הרבים בתפילה ועונין אחריו קדיש וכל דבר שבקדושה. ואי משום דרבי יהושע בן לוי (סוטה לח, ב) דאמר אין מחיצה של ברזל מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים. לא נאמרו דברי רבי יהושע אלא בשיש עשרה במקום שליח צבור וכדעת הראב"ד ז"ל.

תשובה: כל מה שאמרו בפרק כל גגות (דף צג) בקטנה שנפרצה במלואה לגדולה לא אמרו אלא בבתי מוחלקים לפי שזה בפני עצמו לתשמישו זה

¹¹³ שו"ת חלק א סימן צו.

בפני עצמו לתשמישו... אבל התיבה עם היותה גבוהה ורחבה ובעלת מחיצות לא לתשמיש בפני עצמה עומדת אלא לתשמיש בית הכנסת...

עוד אני אומר שאפשר לומר שכל שרואין אלו את אלו כאילו הן בבית אחד דמי ומצטרפין. ודומיא דזימון של ברכת המזון דתנן (ברכות פ"ז דף נ' ע"ב) שתי חבורות שהיו בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפין לזימון. ולא תימא דוקא בבית ממש דבית אחד היינו בירה אחת. וכמו שאמרו דקרו לבירה בית. וכן מבית לבית האמור בפסחים דהיינו מבירה לבירה אחרת. ומפנה לפנה ממקום אחד למקום אחר שבבירה דהיינו מאיגרא לארעא.¹¹⁴

הרשב"א הביא שני טעמים שונים לצרף את העומד בתיבה:

1. מחיצות התיבה אינן חולקות רשות עצמאית אלא הן לתשמיש בית הכנסת.
2. ראיית המניין מועילה לצרף את העומדים בתיבה לשאר המתפללים.

וכן פסק השולחן ערוך:¹¹⁵

ש"צ בתיבה ותשעה בבית הכנסת, מצטרפין, אף על פי שהיא גבוהה י' ורחבה ד' ויש לה מחיצות גבוהות י', מפני שהיא בטלה לגבי בית הכנסת. ויש מי שכתב דהני מילי כשאין המחיצות מגיעות לתקרת הגג.¹¹⁶

האם נוכל ללמוד מדינו של הרשב"א על מחיצות ניידות שבזמננו שאינן יוצרות רשות נפרדת כחדר מחמת ארעיותן, ויתר על כן – אינן מגיעות לתקרה, או שנאמר שהרי סוף סוף כל מטרתן ליצור הפסק רשות שנשים תוכלנה להתפלל שם ואינן דומות לתיבה שהזכיר הרשב"א, ששם אין המטרה ליצור רשות הלכתית נפרדת, ואילו במחיצה ניידת יש למחיצה משמעות הלכתית?¹¹⁷

בשאלה זו נחלקו רבותינו האחרונים.

¹¹⁴ יש להעיר שדיון הרשב"א הוא בהצטרפות לעשרה ולא אם התפילה שם נחשבת לתפילה במניין. שם סעיף יט.

¹¹⁶ הגר"א (בביאורו בסעיף זה) חולק על פסק השולחן ערוך ועל תשובת הרשב"א, וסובר שהעשירי אינו מצטרף ככהאי גוונא. אך הביאור הלכה כאן העיר שגם לדעת הגר"א אין מצטרף רק למניין עשרה, אך נחשבת התפילה שם כתפילה בציבור, ופשוט.

¹¹⁷ לא נדון כאן בתפקידה ההלכתי של מחיצת עזרת הנשים, עיין בהרחבה בשו"ת איגרות משה (חלק א סימנים לט-מד) ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק ט סימן יא).

הפרי חדש¹¹⁸ הביא בשם הריק"ש (בספר ערך לחם) שכאשר יש תשעה במקום אחד ועשירי אחר הוילון שפורסים לצניעות – הוא מצטרף למניין. הפרי חדש הביא ראיה לדבריו מזבחים נה ע"ב, אך הוסיף:

ומיהו מסתברא דדוקא שפירסוהו לצניעות בעלמא, אבל אי איכא תפילין או ספר תורה ופירסו סדין כי היכי דליהוי מחיצה ויוכל לשמש מטתו, מגו דהויא מחיצא להך מילתא הויא מחיצה נמי לצירוף עשרה ולא מצטרפי.

לדבריו, מחיצה שתפקידה להגדיר רשות אחרת (ולכן להתיר תשיש וכד'), אף אם היא ארעית כווילון, פועלת שהעומד מאחוריה יחשב לעומד בבית אחר ולא יצטרף כנ"ל באות א' (אלא אם כן הופך פניו כנ"ל).¹¹⁹

אך מצינו אחרונים שחולקים על דינו של הפרי חדש.

בשו"ת משנה הלכות¹²⁰ נשאל אם העומד בעזרת נשים המופרדת באמצעות מחיצה שחציה עץ וחציה וילון, מצטרף לתשעה אנשים העומדים בעזרת הגברים. הוא ענה שמצטרף אף באינו רואה את המניין, והביא ראיה מרבינו פרץ.¹²¹ הסמ"ק כתב שחמישה הנמצאים בטרקלין ולכל אחד ואחד יש פתח פתוח לחצר, אם יש ביניהם מחיצות המגיעות לתקרה – צריך עירוב לכל אחד ואחד, ואם אינן מגיעות לתקרה – די בעירוב אחד לכולם. רבינו פרץ למד מדין עירוב לדין תפילה, שמכאן יש לסמוך להשלמת עשרה לתפילה, שאותן מחיצות אינן נחשבות להפסק היות שהגג מחבר אותן. חידושו שניתן ללמוד מדיני עירוב לדיני הצטרפות לתפילה, מקורו כבר בגמרא בעירובין הנ"ל, אך רבנו פרץ מרחיב את ההשוואה בין הדינים ולשיטתו יוצא שמחיצה שאינה מגיעה לגג אינה נחשבת מחיצה שמפסיקה בין המתפללים במניין.¹²²

¹¹⁸ סימן נה אות יג.

¹¹⁹ ובפשטות גדר מחיצת עזרת נשים היא מחיצה מתרת, שאסור לנשים להתפלל בלא מחיצה. ועיין במרדכי שבת בפרק כירה (סימן שיא), מובא בבית יוסף (אורח חיים סימן שטו).

¹²⁰ חלק יא סימן סד.

¹²¹ בהגהותיו על הסמ"ק מצווה רפב.

¹²² אמנם ניתן לחלק בדבריו ולומר שרבנו פרץ לא התייחס למחיצה הלכתית שתפקידה להפריד רשויות מבחינה הלכתית, ורק מחיצה "רגילה" אינה מצרפת למניין. אך לא נראה לפרש בדבריו כן, היות שסוף סוף הביא רק את הטעם שמחיצה שאינה מגיעה לגג אינה נחשבת למחיצה, ומשמע שזה טעם מספיק לא להחשיב את המחיצה כמפסיקה, וכפי שפירש המשנה הלכות בדבריו.

גם בשו"ת התעוררות לתשובה¹²³ פסק שהעומדים מאחורי מחיצה בקרון רכבת מצטרפים למניין, אף שיש ספסלים גבוהים עשרה טפחים בין אדם לאדם, ולמד כן מהשולחן ערוך סימן שע סעיף ג לגבי חמש חבורות ששבתו בטרקלין ועשו מחיצות על מנת להפריד ביניהן, שאם אין המחיצות מגיעות לתקרה – נידונות כחדר אחד לגבי עירוב.¹²⁴

וכן הפרי מגדים¹²⁵ חלק על דינו של הפרי חדש והתיר צירוף למניין אף בעומד אחר מחיצה מתרת, וכן נראית דעת המשנה ברורה¹²⁶ שהביא דעת הפרי מגדים באחרונה.¹²⁷

ח. האם נחשבת התפילה בעזרת הנשים כתפילה בבית הכנסת?

עד כה דנו אם המתפלל מאחורי המחיצה מצטרף למניין, הן מצד השלמה לעשרה, הן מצד החשבת תפילתו לתפילה במניין אף אם יש עשרה בלעדיו. אך ישנה מעלה, מעבר לתפילה במניין, לתפילה בבית הכנסת, כמובא במסכת ברכות (ו ע"א):

תניא, אבא בנימין אומר: אין תפלה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת, שנאמר: לשמוע אל הרנה ואל התפלה, במקום רנה שם תהא תפלה. אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק: מנין שהקדוש ברוך הוא מצוי בבית הכנסת שנאמר: אלהים נצב בעדת אל; ומנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם – שנאמר: אלהים נצב בעדת אל.

¹²³ חלק ג סימן יג.

¹²⁴ אמנם גם שם אין למחיצות משמעות הלכתית, אך בפשטות נראה שאין לחלק מפני שהדגיש בסוף דבריו שאף אם באו המחיצות לחלק, אם אינן מגיעות לתקרה אין הן מונעות צירוף למניין.

¹²⁵ שם אות יב.

¹²⁶ שם ס"ק מט.

¹²⁷ יש להעיר שמקור דינו של הפרי מגדים בדברי המגן אברהם (סימן רעג ס"ק ב) לגבי מחיצת סוכה, שאף שנחשבת מחיצה הלכתית אינה מפרדת לגבי קידוש במקום סעודה, והביא הפרי מגדים ראיה מזה לענייננו שגם העומד מאחוריה מצטרף למניין. אך המשנה ברורה (שם ס"ק ב) כתב שיש החולקים על דינו של המגן אברהם וסוברים שמחיצת סוכה נחשבת הפסק, ולכן טוב שהרוצה לקדש ולעבור לסוכה ישתה רביעית בביתו ויצא ידי חובת סעודה שם ואז יעבור. ולכאורה דין זה לכתחילה ואילו מעיקר הדין אין מחיצת הסוכה מפסיקה, כנראה מדבריו בסימן נה.

מעבר למעלת התפילה במניין, תפילה בבית הכנסת היא הנשמעת.¹²⁸ והטעים הדבר בספר בית אלקים למבי"ט:¹²⁹

אחר שהוקבע המקום לתפילה, הרי הוא מוכן ומושפע להיות נענה כל המתפלל בו, ואפילו הוא יחיד, בזכות הרבים המתפללים ונענים בו.

ונפסק להלכה בשולחן ערוך:¹³⁰

ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור, ואם הוא אנוס שאינו יכול לבוא לבית הכנסת, יכוין להתפלל בשעה שהציבור מתפללים.

לפי זה יש לדון במעמד עזרת הנשים – האם עזרת נשים שווה במעלתה לבית הכנסת והמתפללים שם נחשבים כנמצאים במקום הרינה והתפילה, או שעזרת הנשים נחשבת כמתחם נפרד ושונה במעלתו וקדושתו מבית הכנסת, ואף אם המתפללים שם נחשבים כמתפללים במניין, הפסידו את מעלת התפילה בבית הכנסת?

החכמת אדם¹³¹ כתב:

הסותר אפילו אבן אחת דרך השחתה מן המזבח ומן המקדש לוקה שנאמר כי את מזבחותם תתוצון וגו' (שמות לד, יג) לא תעשון כן וגו' (דברים יב, ד) ולכן אסור לנתוץ אבן אחת מבית הכנסת ובית המדרש דרך השחתה אבל דרך תיקון מותר (וראיה מבבא בתרא דף ד' עמוד א' דבבא בן בוטא נתן עצה להורדוס לסתור בית המקדש ולבנותו). ונראה לי דאסור לסתור כותל בית הכנסת לעשות חלונות לעזרת נשים **דעזרת נשים אין בו קדושת בית הכנסת כלל** ואם כן אף שאינו דרך השחתה מכל מקום אסור מדרבנן.

¹²⁸ הגרע"א בגליון הש"ס שם ציין לתוס' (ע"ז ד ע"ב ד"ה כיון) שגורסים כאן: **אלא עם הציבור**, ותוס' שם הוסיפו: "במקום שהציבור מתפללים". הצ"ח על אתר כתב שעל פי גרסת התוס' יצא לנו שאכן אין צריך האדם להתפלל בבית הכנסת אותה תפילה שהציבור מתפללים, אלא די בתפילה "עם הציבור" בבית הכנסת. ואפילו מתאחר וסיימו הציבור תפילתם והוא מתפלל אז, תפילתו נשמעת. המשנה ברורה בסימן צ"ק ל הביאו להלכה. אך גם לתוס' מיקום התפילה בבית הכנסת הוא תנאי לקבלתה.

¹²⁹ תפילה ה.

¹³⁰ אורח חיים סימן צ סעיף ט.

¹³¹ שער איסור והיתר כלל פו אות טו.

החכמת אדם נקט כדרך השנייה, שבעזרת הנשים אף שצמודה לבית הכנסת אין בה מקדושת בית הכנסת, ונראה שהמתפלל שם הפסיד את מעלת התפילה בבית הכנסת (האם אין תפילתו נשמעת כפשוטו צ"ע).

אך נראה מרוב הפוסקים שהם חלקו עליו וסברו שיש קדושת בית הכנסת גם בעזרה. כן כתב הפרי מגדים בראש יוסף:¹³²

כתב מ"א אות א' והא"ר אות ב' בשם המבי"ט אסור לשחוט בבית הכנסת יע"ש וודאי משום ביזוי ואין כבוד לביהכ"ס בזה ואני העני מסתפק ושואל העזרות של ביה"כ כמו הפאליש אם יש להם קדושת בית הכנסת ויראה עזרת נשים יש להחמיר כמו בבית הכנסת גופא.

אסור, לשיטתו, לשחוט גם בעזרת הנשים, ונראה שקדושתה כמו עזרת הגברים.¹³³ וסברתו לכאורה פשוטה, הן גם נשים מחויבות בתפילה¹³⁴ ומקום תפילתן הקבוע גם כן התקדש.¹³⁵

בשו"ת חסד לאברהם¹³⁶ הביא ראייה לפסיקת הפרי מגדים ממסכת מגילה (כה ע"ב), שיש שש מעלות של קדושה ומעלין בקודש ואין מורדין. מנו שם: רחוב, בית כנסת, תיבה, מטפחת, ספרים, תורה. הואיל ולא חילקו בזה בין עזרת נשים לעזרת ישראל, משמע שהן קדושה אחת. אף ערוך השולחן¹³⁷ כתב כדבר פשוט שיש קדושת בית הכנסת בעזרת נשים הואיל ונשים מתפללות שם.

גם הגר"ע יוסף¹³⁸ כתב להתיר לנשים להתפלל בימים נוראים בחלק מעזרת הגברים, ואין איסור בזה מצד הורדה בקדושת בית הכנסת, שגם בעזרת הנשים יש קדושה.

¹³² מגילה כח ע"ב.

¹³³ וכן כתב גם באשל אברהם סימן קנא אות א.

¹³⁴ עיין טור ושולחן ערוך אורח חיים סימן קו.

¹³⁵ ועיין שו"מ קמא חלק ב סימן כב.

¹³⁶ סימן יד.

¹³⁷ אורח חיים סימן קנד סעיף ז.

¹³⁸ יביע אומר חלק י סימן טו.

ישנם פוסקים רבים שנקטו גישה ביניים שיש קדושה בעזרת נשים אך פחותה מקדושת עזרת הגברים. כך כתב בשו"ת דברי חיים:¹³⁹

ואם כן לעשות מבית הכנסת דאנשים בית הכנסת דנשים הוי הורדה מקדושה חמורה אחד דאין דומה כבוד בית הכנסת דאנשים כידוע לכל מבין בחוש וגם יש הרבה דברים דברי קדושה שקבועים דוקא בעזרת אנשים ולא בעזרת נשים כמו תקיעת שופר דקדושתו כעין פנים דקודש הקדשים כמבואר בראש השנה (כו ע"א) ונשים אין חייבים כלל בתקיעת שופר וכן הלל ולולב ושמחה דהוא קבוע בעזרת אנשים ולא בעזרת נשים שפטורים המה דהוי מצות עשה שהזמן גרמא וכן קריאת מגילה לכמה פוסקים.

לדבריו, אף אם נאמר כעררך השולחן שנשים המתפללות קידשוה, אינה כעזרת גברים מפני שחסרות שם מצוות מסוימות שאינן נעשות שם, וחוסר זה מפחית מקדושת המקום.

כמותו פסק הגר"ש קלוגר¹⁴⁰ שיש קדושה בעזרת נשים, ולכן אין לעשות שם סעודת נישואין, אך אינה כקדושת בית הכנסת עצמו, וכן כתב במנחת יצחק.¹⁴¹

דעה זו היא הדעה הרווחת באחרונים, וכמו שכתב בציץ אליעזר¹⁴² אחרי דיון ארוך בקדושת עזרת הנשים:

הן אמת דהדעה המהלכת בספרי שו"ת רבותינו האחרונים ז"ל הוא די ש חלות קדושה גם על עזרת נשים, אבל זה מודים כמעט רובא דרובא של הפוסקים שעד כדי קדושה של בית כנסת עצמו לא בא זה.

ומאחר שמצינו לפוסקים רבים שקדושת עזרת הנשים פחותה משל קדושת עזרת הגברים,¹⁴³ ודאי שלכתחילה ראוי יותר להתפלל בעזרת הגברים, הן ביחיד הן בציבור,¹⁴⁴ מצד קדושת המקום.

¹³⁹ אורח חיים חלק ב סימן יד.

¹⁴⁰ שו"ת האלף לך שלמה אורח חיים סימן עג.

¹⁴¹ חלק ז סימן ח.

¹⁴² חלק ט סימן יא.

¹⁴³ סוגיה זו רחבה מני ים. עיין במהרי"ט חלק א סימן קלב; שו"מ קמא חלק ב תשובות כב-כד; ספר תורת חיים על אורח חיים סימן קנב ס"ק ט; שו"ת זכר יהוסף (שטערין) סימן נא; הרי בשמים מהדו"ג שם; שו"ת לבושי מרדכי אורח חיים סימן כז, ועוד.

¹⁴⁴ ישנה דעת יחיד מפליגה, הביאה הרה"ג רבי יהושע מנחם מנדל אהרנברג בשו"ת דבר יהושע סימן צו: "ששמעתי מפה קדוש כ"ק מרן הגאון-הקדוש רשכבה"ג מהרי"ד מבעלזא צוקללה"ה

ט. סיכום הדברים הלכה למעשה

העולה לדינא לגבי העומד בעזרת נשים: אם המחיצות קבועות – יצטרף למניין לדעת השולחן ערוך רק אם יחזיר פניו אל המניין (ולמשנה ברורה ראוי לכתחילה לא לסמוך על זה). אם המחיצות אינן קבועות – ניתן לסמוך על האחרונים הנ"ל ולומר שיצטרף אל המתפללים האחרים, אף אם אינו מתפלל לכיוונם.

אם ישנו מניין בעזרת הגברים – בכל מקרה המתפלל עמהם נחשב למתפלל במניין (וגם בזה למשנה ברורה ראוי להתפלל בעזרת הגברים אם נקל לו).

מצד מקום התפילה – לפוסקים רבים, אף שיש קדושה בעזרת הנשים, איו היא שווה לקדושת עזרת הגברים, ולכן ראוי להתפלל דווקא בעזרת הגברים.

י. סוגיה עקרונית – המחירים הרוחניים והקהילתיים של תפילת גברים בעזרת הנשים

מציאות שכיחה כאמור שגברים נמצאים בעזרת הנשים, הן לצורך תפילה כנ"ל הן לצורך לימוד תורה (הרבה מהכוללים בימינו ממוקמים בעזרות הנשים). המציאות היא שבכל בתי הכנסת כמעט, כדבר פשוט ומקובל מדורי דורות, ישנה "עזרת נשים" – חדר או מתחם הצמוד לבית הכנסת, וכן סמוך לספרייה תורנית ולשאר המשאבים הרוחניים והגשמיים שבית הכנסת יכול לספק – מציאות זו נוחה מאוד הן לצורך תפילה הן לצורך לימוד.

אלא שלפעמים אליה וקוץ בה – ייעודה המקורי של עזרת הנשים, כשמה – מקום לתפילת הנשים, נשכח. תפילתן היא בדרך כלל במקביל לתפילת הגברים, וממילא מצטרפות, כחלק אינטגרלי מהקהילה, למניין המרכזי.

לעיתים יש תחושה שלא נורא כל כך אם תופקע העזרה מהנשים לצורך מטרה "חשובה" יותר – הלא תלמוד תורה כנגד כולם; הלא גבר מחויב בתפילה במניין¹⁴⁵

שאמר בשם פוסק קדמון אחד שקדושת עזרת נשים עוד גדולה יותר מבית הכנסת דאנשים(!), משום דבאנשים מתחלקת הקדושה לקדושת בית הכנסת ולקדושת בית המדרש לפי שיש שם קדושת תורה וקדושת תפילה, אבל נשים שאין להם רק תפילה בלבד, הם מתקדשין בתפלתן בלבד כמו שאנשים מתקדשים בתורה ותפילה ביחד, לפיכך בית תפלתן מתקדש בקדושת תורה ותפילה ביחד. עכדה"ק [עד כאן דבריו הקדושים] (ושם בשו"ת דבר יהושע ביקש למצוא מקורו בראשונים).

¹⁴⁵ באשר לחיוב אנשים בתפילה במניין בבית הכנסת עיין טור ושולחן ערוך ונושאי כלים על אורח חיים סימן צ, ואכמ"ל.

בעוד שלאשה ודאי שאין חיוב להתפלל במניין. המציאות אף מוכיחה שנשים רבות, בייחוד בתקופות מסוימות בחייהן, נסמכות על דברי המגן אברהם המפורסמים ואפילו תפילה אחת אינן מתפללות. כך שתפילת הנשים בעזרה היא במקרה הטוב "מידת חסידות" שאינה יכולה לעמוד כנגד צורך הכרחי של תפילת גברים או תלמוד תורה, ונשים נדחקות הצידה כנגד צרכים אחרים של הקהילה. המחיר הרוחני והקהילתי יכול להיות גדול.

מצד המחיר הרוחני שיכול להיות בביטול תפילת הנשים מובא במדרש:¹⁴⁶

מעשה באשה אחת שהזקינה מאוד, עד שקצה בחייה. באה לפני רבי יוסי בן חלפתא ואמרה לו: רבי, זקנתי יותר מדאי, ומעכשיו חיים של ניוול הם, שאיני טועמת לא מאכל ולא משתה, ואני מבקשת להיפטר מן העולם. אמר לה: באיזו מצווה את רגילה להקפיד בכל יום? אמרה לו: רגילה אני, שאפילו יש לי דבר חביב, אני מניחה אותו ומשכמת לבית הכנסת בכל יום. אמר לה: מנעי עצמך מבית הכנסת שלושה ימים זה אחר זה. הלכה ועשתה כך, וביום השלישי חלתה ומתה.

ובגמרא בסוטה (כב ע"ב):

והאמר רבי יוחנן: למדנו יראת חטא מבתולה, וקיבול שכר מאלמנה... דהיא אלמנה דהוא בי כנישתא בשיבבותה, כל יומא הות אתיא ומצלה בי מדרשיה דר' יוחנן, אמר לה: בתי, לא בית הכנסת בשיבבותך? אמרה ליה: רבי, ולא שכר פסיעות יש לי?¹⁴⁷

המושג של שכר פסיעות ביחס לתפילה נלמד בגמרא דווקא מאישה.¹⁴⁸ גם מהמדרש נראה ששקידת בתי כנסת שייכת גם לנשים וגם הן זוכות בזכות זה לאריכות ימים.¹⁴⁹

¹⁴⁶ ילקוט שמעוני עקב, רמז תתעא.

¹⁴⁷ ועיין מקומות נוספים שמוזכרת בהם תפילת נשים בבית הכנסת: מסכת סופרים יד, יד; שם יח, ו; ירושלמי ברכות פרק ה סוף הלכה ד; ועיין עוד תרגום יונתן ב"ע על שופטים ה, כד.

¹⁴⁸ נקודה מעניינת שמדובר בנשים מבוגרות מאוד או אלמנות, ואכמ"ל.

¹⁴⁹ עיין ברכות ח ע"א: "אמרו ליה לרבי יוחנן: איכא סבי בבבל. תמה ואמר: למען ירבו מיכם וימי בניכם על האדמה כתיב, אבל בחוצה לארץ לא! כיון דאמרי ליה: מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר: היינו דאהני להו".

ועיין בדברי שו"ת שואל ומשיב:¹⁵⁰

דבהכ"נ של נשים מקרי ג"כ קדושה דבאמת נשים חייבות בתפלה כמבואר סי' ק"ו ואף דאסור לעשות מבהמ"ד בהכ"נ משום דבהכ"נ לומדים שם וא"כ עכ"פ הנשים אין לומדות שם וא"כ גרע וגם זה כשישנו כל הבהכ"נ והבהמ"ד אבל לגרע מעט מבהמ"ד לעשות מקום לתפלת נשים איני רואה שום איסור בזה ואדרבה לדעתי הוא מצוה גדולה משום שענינו הרואות שבבהכ"נ בימות החורף א"א להתפלל כלל מפני הצינה וא"כ כמעט אשר לא יתפללו נשים כלל אף בשבתות וכמעט נשתכח תפלת נשים כי הנשים רכות וענוגות א"א להם לעמוד בקור וראוי ונכון לעשות להם בהכ"נ שיהיו להם חם או שהתנור יכנס גם להם חמום כדי שיוכלו להתפלל ובעוה"ר נתפרץ העם מאד והאנשים מזלזלים בתפלה ואם אין נשים מחזיקות צרכי בהכ"נ ובהמ"ד לא יה' נרות וכל צרכי בהכ"נ וכבר אמרו בזכות נשים צדקניות שבדור נגאלו וא"כ מהראוי ונכון שנעשה להם מקום להתפלל ומה גם שישגיוחו על הילדים שלהם שבעוה"ר יוצאים לתרבות רעה והם ילמדו להם שיתפללו וכבר צוה הקדוש ברוך הוא למשה שיקבל מראות הצובאות ולא בזה ולא שקץ אותם ובפרט שכבר עשו ומ"ש מעלתו מאויר העזרה שהוא כעזרה וכן עובי הכותל כ"ז אין ענינו לכאן שבאמת עזרת נשים יש לו ג"כ קדושה והרי במקדש ה' עזרת נשים אף כי במקדש מעט.

אמנם נראה שהשואל ומשיב מייחס חשיבות רבה לתפילת הנשים מצדדים תועלתיים - מספקות נרות, משגיחות על הילדים שלא יצאו לתרבות רעה בכך שמלמדות אותם להתפלל (ודבר זה שייך מאוד בימינו בחינוך הבנות והנערות לתפילה), אך גם רואים מדבריו את חשיבות תפילתן שהיא "מצווה גדולה" והחשש שיש שלא "נשתכח תפילת נשים".

נוסף על מעלת תפילת הנשים שנדחית כאשר גברים מצויים שם, יש מקום להעיר ולהאיר עוד חסרונות חינוכיים/קהילתיים בדחיית נשים מבית תפילתן.

ראשית, המציאות שבה העזרה מופקעת משימוש לתפילת נשים, משדרת זלזול בתפילת נשים רצינית (במניין, ענייה לקדיש ולחזרת התפילה, שמיעת קריאת התורה ועוד), וזה יכול להרחיק נשים מהערך הקדוש והנשגב של תפילה שהיא אחד מעמודי עולם, וממילא פגיעה בכל עולמן הרוחני.

¹⁵⁰ מהדורה קמא חלק ב סימן כב.

שנית, מעבר לייעודו המרכזי כבית תורה ותפילה, בית הכנסת מהווה לפעמים את לב הקהילה גם מבחינה חברתית.¹⁵¹ כשנשים נדחות ממקום זה, לבד מהמרמור המוצדק עקב דחייתן, נפגע הקשר שלהן ללב הפועם של הקהילה, ובמקום חיבור גם ממקום תורני רוחני של חברות היישוב או הקהילה בבית הכנסת, הן תמצאנה מקומות אחרים להתוועד ולהיפגש, לאו דווקא מקומות שהמרכז בהם הוא עבודת ה', וההשפעה הרוחנית דרך הרב ודרך התפילות והשיעורים ושאר הפעילויות הרוחניות תחסר.

יש להוסיף את דברי הרבי מלובביץ זיע"א¹⁵² בדבריו ביחידות ביחס לעזרת הנשים: "הן צריכות שיהיה להן מקום טוב ונוח. אם האב והאם מתפללים באותו מקום, גם הילדים יבואו". חיזוק הקשר של נשים לבית הכנסת מחבר את כל המשפחה למקדש מעט זה.

לסיכום, יש להיזהר מנוכחות גברית בעזרת הנשים בזמן שנשים יכולות ואמורות להגיע לתפילה. אין לדחותן משם, למרות "מנהג ישראל" שבדבר. כמוכן, בהתייעצות עם מרא דאתרא ניתן להגדיר את עזרת הנשים בצורה שונה, אם אין מספיק מקום לגברים המתפללים בבית הכנסת.

אסיים בסיפור המופיע בשיח שרפי קודש (בנדר):

כשהיה רבי נתן, תלמיד רבינו רבי נחמן מברסלב זי"ע, סמוך על שלחן חותנו הרב הגאון הצדיק ר' דוד צבי אויערבאך, רבן של הערים מאהליב, שאריגראד, קרעמניץ ועוד, התארח פעם לליל שבת אחד מגדולי הדור בבית חותנו הרב. מששבו מהתפילה, הבחין האורח כי ממתנינים לרבנית שטרם חזרה מתפילתה, הגיב האורח שהיה מתלמידי הבעש"ט הקדוש

¹⁵¹ אין זה ח"ו בכלל מה שמובא במסכת שבת לב ע"א: "רבי ישמעאל בן אלעזר אומר: בעון שני דברים עמי הארצות מתים – על שקורין לארון הקודש ארנא, ועל שקורין לבית הכנסת בית עם". אין הוא אמור לתפקד כמרכז חברתי או מקום ציבורי גרידא, אך הוא, בדרך כלל, המקום שבו הצבור מעודכן על ידי הרב או הגבאים בשמחות בקהילה או להפך ח"ו, בו מתעדכנים על פעילויות תורניות לגברים לנשים לילדים וכו', ובו פעמים רבות נערכות השמחות בקהילה. מעבר לזה, החיבור הרוחני הנוצר שם בין הרב לקהילה ובין חברי הקהילה בינם לבין עצמם, בתפילות ובלימוד התורה, החיבור הזה אמור ליצור את החיבור הקהילתי החברתי, וכדבריו הידועים של הרמב"ם בפירוש המשנה דמאי ב, ג בהגדרת "חבר": "חבר, קורין לכל תלמיד חכמים. וכן קורין לתלמידי חכמים חברים. וקראום בשם זה מפני שחברותם זה לזה היא החברות האמתית מפני שהיא לשם שמים".

¹⁵² ספר עצת הרב נתחני.

ואמר ששמע בשם הבעל שם, שכשיבוא המשיח הוא יסגור את כל עזרות
הנשים שבבתי הכנסת...

לימים, כשסיפר זאת מוהרנ"ת העיר: אולם אנו כך קיבלנו מרבינו, שאצל
השי"ת חשובות מאד תפילות של נשים!

שנזכה לחזות בנשים מתפללות גם בעזרת הנשים במובנו המקורי - בבית מקדשנו
ייבנה ויכונן, "ביתי בית תפילה יקרא" במהרה בימינו.